

“Koninginnen aan de Noordzee”

Toespraak n.a.v. de presentatie 19 oktober 2013

Tom Sintobin

“die van Oostende zijn wereldwijd en noemen je meteen hun vriend terwijl zij je zakken leeghalen, want ze hebben van kindsaf aan geleerd toeristen uit te zuigen, maar je kunt er niet kwaad op worden omdat ze altijd vrolijk zijn”. Deze zinnen ontleen ik aan *Het verdriet van België*, het meesterwerk van bijna-Nobelprijswinnaar Hugo Claus uit 1983. Claus wist waar hij het over had, want hij woonde een hele poos in een kamer van Hotel de Londres. Hij mocht er gratis verblijven, zo getuigt hij later, op voorwaarde dat hij met de hoteleigenaar mee zou gaan naar de Franse meisjes van de Van Iseghemlaan telkens die heimwee kreeg naar Duitsland, waar hij gestudeerd had. “Hij kreeg zoals te verwachten was elke avond heimwee en reciteerde, schreiend in zijn champagne, Duitse teksten.” Ook later kwam Claus hier wel eens, bijvoorbeeld met Sylvia Kristel, om op restaurant te gaan, naar verluidt in Stad Kortrijk in de Langestraat – destijds nog een geheim onder locals maar tegenwoordig bij een veel breder publiek bekend. Een wereldwijd Oostende en toerisme... Het is een huwelijk dat al twee eeuwen stand houdt. Daarover wil ik het in deze korte bijdrage hebben.

Ik begin maar even met een hele brede vraag: hoe zijn kuststreken van alle landen überhaupt ooit tot toeristische trekpleisters kunnen uitgroeien, tot plaatsen waar men voor z'n plezier en ter ontspanning kwam? Tot ongeveer 1800 waren de zee en de kust in ons stuk van Europa immers vooral werkgebieden: het terrein van vissers, strandjutters en jagers. Wie er geen werk had, kwam er niet; steden stonden van de kust afgewend – keken landinwaarts. De zee boezemde angst in, was een ongetemde kracht, die voortdurend kon toeslaan en leed berokkenen. Van de zee kwamen al van oudsher vooral negatieve dingen: Vikingen, zeerovers, stormen, overstromingen, zeemonsters, vloedgolven. De zee was een overblijfsel van de zondvloed, waarmee God ooit de mens had gestraft. Kortom, een verstandig mens ging niet ‘zomaar’ naar het strand en zee, als hij daar niets om handen had. Zoals hij ook niet naar een berggebied trok als het niet per se noodzakelijk was. Zeeën en bergen waren no go areas, wildernissen die men beter kon mijden. Tot en met de achttiende-eeuwse Verlichting waren vooral getemde, in cultuur gebrachte landschappen populair: drooggelegde moerassen of meren, tuinen, of graanvelden, de rechte lijn van een weg, dijk of vaart.

Met de overgang van Verlichting naar Romantiek veranderde het beeld van de mens en de natuur. Niet het geordende, overzichtelijke en vruchtbare land of de bevaarbare zee werd gewaardeerd, maar het ruwe, ongetemde en groots. Deze ruige landschappen boden de romantische mens precies datgene waarnaar hij op zoek was: een radicaal andere wereld, een uitweg uit de al te burgerlijke, al te verlichte, al te beheerste maatschappij, met haar regels, haar bibliotheken, haar encyclopedieën. Natuurlijk bleven dergelijke plaatsen angstaanjagend, maar dat was precies de bedoeling geworden: het contact met het *tremendum et fascinosum* brak de verstikkende burgerlijke werkelijkheid immers radicaal open. In de wereld van de literatuur is dat uitstekend te zien in griezelverhalen. De potvis uit *Moby Dick* (Herman Melville, 1851), het spookschip Coleridge's *The rime of the ancient mariner* (1798), het monster van Frankenstein dat tussen de 'mountains of ice' rondwaart (Mary Shelley, *Frankenstein, or the modern Prometheus*, 1818) en graaf Dracula die in een kasteel in de Karpaten huist (Bram Stoker, 1897): het zijn stuk voor stuk iconische figuren van deze grensverleggende romantische verbeelding, die bewust plaatsen opzocht die men tot dan toe had gemeden. Ook in het reisgedrag van de romantische mens veranderde er heel wat. Het meest opmerkelijk is misschien welk de snelle verbreiding van zogenaamd 'dark tourism', ook wel bekend onder de naam 'thanatourism': toeristen die onheilspellende plaatsen opzoeken, plekken die met ellende en dood geassocieerd werden, zoals bijvoorbeeld moordsites, kerkhoven en voormalige slagvelden.

Zo werden ook de kust en bergen plots interessant: je kon er van het landschap genieten of je krachten meten met de machtige natuur. Paradoxaal genoeg resulteert precies deze avontuurlijke reislust er al gauw in dat ook het zo gewaardeerde 'wilde' landschap aan banden werd gelegd. Bergen werden vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw getemd door spoorbaantjes en liften naar de top aan te leggen, zeeën uitgedaagd door zo lang mogelijke pieren te bouwen. Soms werd daarbij uitgegaan van al bestaande constructies, zoals aanlegsteigers, maar vaak ging het over volstrekt nieuwe constructies, die puur voor het genoegen van de flanerende toerist werden opgetrokken. In het Victoriaanse Groot-Brittannië alleen al waren dat er ongeveer honderd, en ook aan de Belgische kust worden ze lustig gebouwd: Blankenberge bijvoorbeeld krijgt een indrukwekkende gietijzeren wandelpier in 1893-1894. Dat werd destijds trouwens met argusogen gevolgd vanuit Oostende. Zal die Blankenbergse pier meer vreemdelingen naar de stad lokken dan voorheen het geval was, en gaat ons dat klanten kosten, zo vraagt ene A. de P. zich af in een opiniestuk in *L'Echo d'Ostende* van 19 november 1893?

Hij vermoedt van wel, al zal het vast niet spectaculair veel meer zijn. We moeten ons nergens zorgen over maken, zo beargumenteert hij, want ‘le Pier de Blankenberghe n’aura [...] qu’une longueur de 350 mètres’, waardoor hij met laag water helemaal op het droge zal staan – en dat gaat helemaal in tegen de wens van de toerist om zich te midden de golven te wanen. Nee, er is geen reden tot paniek, want onze pier is langer en mooier. Ik citeer: ‘Notre superbe estacade qui s’avance à 650 mètres en mer n’a pas de rivale!’ Daar valt tenminste iets te zien – niet zomaar wat vissersschuitjes, zoals te Blankenberge, maar het reilen en zeilen van vrachtschepen, passagiersboten en luxejachten. Om nog maar te zwijgen van de veel meer indrukwekkende lijst attracties – zoals de nieuwe dijk, het Kursaal, de hippodroom, het ruime station dat de aankomende reiziger van meet af aan de indruk heeft ‘de grande ville’, het park Leopold – een oase! – en de elektrische straatverlichting die vanaf volgend jaar ons stadsbeeld zal bestralen.

Door al deze ingrepen in het landschap, werden de bergen en de zee als het ware binnentrokken in het op controle gestelde burgerlijke wereldbeeld, en dat dankzij technologie en architectuur. Aanplakbiljetten voor Belgische badplaatsen uit het fin de siècle geven blijk van deze geestesgesteldheid: ze tonen indrukwekkende zeeschepen en pieren, vrouwen met telescopen en imposante kustarchitectuur. Vaak bieden deze affiches een panoramische blik, vanaf een balkon of duintop. Dat voor zo’n verheven plaats wordt gekozen, is op zich al veelzeggend: de synthetiserende blik impliceert overzichtelijkheid en dus controle, kijken is macht. Het is dezelfde ideologie die ten grondslag lag aan wereldtentoonstellingen, aan het in 1881 geschilderde Panorama Mesdag – waaraan, volgens een woord van Vincent Van Gogh, niets ontbrak, behalve dat er niets ontbrak. Zelfs tegenwoordig speelt die panoramische droom nog in badplaatsen: de fototentoonstelling enige jaren geleden langs de Venetiaanse Gaanderijen, waarbij de gehele Belgische kustlijn in één lange foto te zien was, maar bijvoorbeeld ook de manier waarop het restaurant Ostend Queen uitpakt met het panoramische zicht.

Het *tremendum* wordt zo ingeperkt, tot een fascinerend maar veilig spektakel gemaakt dat de menselijke en niet de natuurlijke macht aantoonde. De natuur was niet langer voorbehouden voor Ahabs of ‘ancient mariners’, maar werd een plaats voor burgers. ‘Ik houd erg van een mooi uitzicht buiten,’ moet Willem Kloos ooit gezegd hebben aan Aegidius W. Timmerman, ‘maar ik moet er iets bij te drinken hebben’.

LES EAUX ARTÉSIENNES ET MÉDICINALES

DE LA

SOURCE DU PARC

ET LA

Création de la station hydro-minérale

Behalve de drang om de geordende maatschappij te ontsnappen, was er nog een tweede reden waarom het bezoek aan zee almaar populairder werd. Vanaf het einde van de achttiende eeuw vatte namelijk het idee post dat het drinken van zeewater goed was voor de gezondheid. Terwijl (ingebeelde) zieken in eerdere eeuwen vooral geneeskrachtige bronnen met mineraalhoudend water opzochten in het binnenland, konden zij nu ook naar de kust. Waarom niet eens naar Oostende in plaats van Spa? En van drinken van zeewater, kwam baden in zeewater. Op sommige plaatsen mocht dat zelfs zoals de heer de mens geschapen heeft: poedelnaakt. In Oostende mocht dat tot in 1870 op het strand bij Mariakerke ('Le Paradis' genaamd) en uiteindelijk slechts node verboden, na klachten over misbruik. De burgemeester gaf op de gemeenteraadzitting van 7 maart 1870 zelfs onomwonden toe dat hij voor het behoud had gestemd, omdat hij begreep dat die geneeskrachtige naakte baden zeker noodzakelijk waren, maar dat hij door de raad teruggefloten was.

Tot in de eerste decennia van de twintigste eeuw hebben zeebadplaatsen reclame gemaakt als plek om aan te sterken, om te herstellen van een wankele gezondheid. Alle badplaatsen hadden tot ver in de twintigste eeuw een of meer badartsen in dienst. Negentiende-eeuwse romans, zoals *Ziel en Lichaem* uit 1848 van P.F. van Kerckhoven getuigen van deze overtuiging: een van de personages meldt dat hij 'te Oostende is om zyne gezondheid te herstellen, de zeebaden [...] gaen beproeven'. Zeewater drinken doen we niet meer, maar tot op de dag vandaag komen mensen naar de kust om uit te waaien, alsof de zee-wind stress, burn-out en depressie – dé ziektes van de 21ste eeuw? – doet verdwijnen.

Natuurlijk was zo een reis aanvankelijk lang niet voor iedereen weggelegd. Aanvankelijk worden de badplaatsen dan ook vrijwel uitsluitend bezocht door de rijke burgerij en adel. Naarmate de decennia vorderden, echter, onderging de maatschappij aanzienlijke wijzigingen. Ze werd geïndustrialiseerd, en de bevolking werd daarbij ingeschakeld.

De wereld werd almaar technologischer – denk maar aan het aanleggen van grote spoorwegnetwerken en, nog later, de opkomst van automobielen. Massamedia – zoals kranten, maar bijvoorbeeld ook wereldtentoonstellingen – lieten toe om het grote publiek te bereiken en te beïnvloeden. Uiteindelijk werd zelfs het idee van de vrije tijd voor eenieder uitgevonden. Dit alles bezorgde velen reislust: ook de onderste lagen van de bevolking kregen door dat er een wereld was buiten de schaduw van hun kerktoren, en die wilden ze wel eens zien. Het massatoerisme was geboren. Toeristische bestemming schoten als paddenstoelen uit de grond. Soms werden ze vanaf nul uit de grond gestampt, zoals bijvoorbeeld Westende en De Haan – bedacht door slimme ondernemers die geld roken. Het waren in eerste instantie dan ook ondernemingen, geen dorpen – NV La Westendaise werd opgericht op 5 juli 1898 opgericht door een Brusselse ondernemer, SA de Coq-sur-mer (= ‘NV De Haan-aan-zee’) in 1896 door L. Herrebout en notaris Depuydt. Het kwam echter vaker voor dat bestaande dorpen of steden aan de zee werden ‘omgetuned’ tot toeristische plaatsen. Scheveningen, bijvoorbeeld, was aanvankelijk een vissersdorp, terwijl Oostende zich ontwikkelde uit een al bestaande vissers- én zeehandelshaven, die tevens als militair bastion werd gebruikt.

Oostende stad lag al zeker van het einde van de achttiende eeuw op de route van reizigers: Duitsers op weg naar Engeland, maar ook Britten die Oostende als het startpunt beschouwden van hun Grand Tour. Na de val van Napoleon wordt de stad overduidelijk meer dan een tussenhalte: het wordt een hoofdbestemming. Werner Rabau beschrijft in zijn boek *Voor Koningin Geboren* hoe die toeristische functie van Oostende op de voorgrond trad. Eerst waren het ‘alle bemiddelde Britten en alle niet ongeneeslijk gierige Schotten’ die er neerstreken. Het waren veelal officieren die er de militaire forten tegen Frankrijk kwamen bemannen na de val van Napoleon en niet zelden hun vrouwen meenamen. Vervolgens maakte de almaar beter uitgebouwde pakketbotenverbinding met Dover, Margate, Ramsgate en Colchester de trip in de eerste decennia van de negentiende eeuw in toenemende mate ook voor niet-militairen mogelijk. De stroom toeristen zwol aanzienlijk aan, aldus Rabau, toen een plaatselijke medicus, de chirurg J. Dubar, zijn *Le guide des baigneurs* uitbracht in 1825, waarin hij de therapeutische waarde van zeebaden de hemel in prijs. Gezondheidsfreaks uit zowel binnen- als buitenland komen erop af en de voorzieningen voor baders worden gestaag uitgebouwd.

De eerste twee Belgische vorsten speelden hier een cruciale rol in. Leopold I besloot om er vanaf 1834 regelmatig de zomers te komen doorbrengen, een geweldige stimulans voor de uitbouw van de stad tot een mondaine plek. Zijn zoon, de vorst met de baksteen in de maag, zette deze traditie zeer bevlogen verder. Oostende lijkt voor hem soms zelfs de belangrijkste plek van heel België te zijn.

Begin 1905, spreekt hij tegenover de senaat namelijk deze gevleugelde woorden uit:

‘D’ailleurs, Messieurs, un pays n’est jamais petit lorsqu’il est baigné par la mer’: ‘Overigens, Mijne Heren, is een land nooit klein als het bespoeld wordt door de zee’. Oostende is België’s poort op de wereld. De aanwezigheid van deze beide wereldburgers lokte een bont gezelschap vanuit alle hoeken van de aardbol naar de stad aan zee.

Wanneer de Nederlandse auteur Conrad Busken Huet op de dijk wandelt in 1878, dan ziet hij ‘eene der groote internationale pantoffelparaden van het gedeseuvreerd Europa’. Hij waant zich haast in een echte wereldstad: ‘het eigenaardig vlaamsche te Oostende verdwijnt bijna geheel achter het algemeene en internationale’.

Natuurlijk verliep deze spectaculaire transformatie van de vissers- en havenstad tot een mondaine toeristische trekpleister zo’n overgang niet rimelloos: de diverse werelden en functies stonden maar al te vaak haaks op elkaar. Journalist August de Winne beschrijft de Oostendse vissers in 1902 in een reportagereeks die hij in opdracht van de al genoemde Belgische Werkliedenpartij maakt als ‘even zachtaardig, gelaten en geduldig als andere kustvissers zonder een opstandig gevoel jegens de tergende pracht van de luxehotels op de dijk’. Historica Gita Deneckere beaamt: ‘Het Oostendse vissersproletariaat vormt inderdaad de verborgen achterkant van de belle-époque-affiches die de “koningin der badsteden” schitterend promoten’. Nochtans bleven de vissers wel een noodzakelijk ingrediënt van de stad – als authentieke, pittoreske bezienswaardigheid. Ook zij komen dan ook frequent voor op de aanplakbiljetten, in hun lokale klederdracht, en ze zien er steevast wat ruig maar wel zachtmoedig uit. De uitzichtloosheid van hun zware bestaan wordt daarop nooit uitgebeeld. Andermaal blijkt hieruit de ideologische verborgen agenda van de affichekunst aan zee: ze tonen en legitimeren sociale hiërarchieën.

Restaurant La Marée

Hôtel-Restaurant de Premier Ordre
93^A, Boulevard Van Iseghem, 93^A
OSTENDE

Salons pour Sociétés. — Partie terrasse style vieil Ostende
ÉCLAIRAGE ÉLECTRIQUE

Huitrière du Kursaal

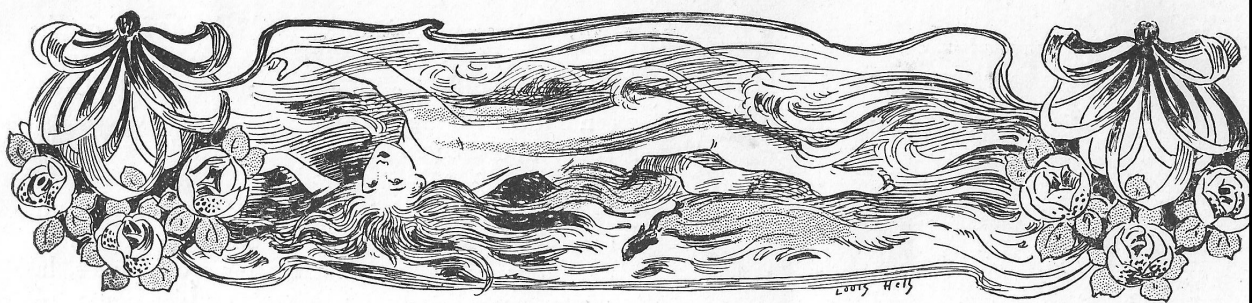
A deux pas du Kursaal

Grands Parcs à Huitres et Homards

De badplaatsen maakten handig gebruik van de grootschalige media om promotie te maken. Oostende omschreef zich in advertenties in Nederlandse kranten in het voorjaar en vroege zomer van 1914 als ‘zomerresidentie van H.H. Majesteiten de Koning en Koningin van België’, en ging daarnaast prat op haar ‘fijne zand zonder kiezel’ en de aanwezigheid van de ‘grootste Kursaal ter wereld’. Het waren letterlijke vertalingen van beweringen die eerder, in 1904, al te lezen stonden op de affiche die de vereniging ‘Oostende Vooruit’ met de goedkeuring van het college van burgemeester en schepenen verspreidde. ‘Ostende, la reine des plages’ wordt daarop ‘Résidence d’été de S.M. le Roi des Belges’ genoemd en pocht met haar ‘immense plage de sable fin sans galets’ en ‘un million de visiteurs par an’. Ook zet Oostende bij haar promotiecampagnes zwaar in op het internationale aspect. Zo wordt de precieze reistijd van Parijs tot Oostende vanaf de allereerste affiche benadrukt: ‘Durée du Trajet: 7 Hres’, luidt het op het affiche dat de Parijse drukkerij Appel in 1887 in opdracht van de stad vervaardigde.

De affiches zouden altijd maar kortere reistijden vermelden: 6.5 uur in 1890, 5 uur in 1911 – hetzelfde getal dat ook vermeld wordt in de al genoemde advertenties die Oostende in 1914 in Nederlandse kranten plaatste (‘op vijf uur afstand van Parijs en London’). Of de cijfers kloppen, is nog maar de vraag. Om u een idee te geven: de reis Oostende-Parijs vandaag de dag kan in 2.57u. Als u straks hier in het station de ‘spookthalys’ waar zoveel ophef over was net voor de zomer neemt om 17.46u, dan bent u om 20.43u in Parijs.

Ook op stadsplannen, zoals dat van de Brusselse uitgever, fotograaf en auteur Marco Marcovici, blijkt dat internationale zelfbeeld uit en te na. Op die kaart prijkt immers niet alleen feitelijke informatie over programmatie van openbaar vervoer en uitgaansmogelijkheden, maar, rechts boven, ook een klok en een kaart van Europa. Oostende wordt daarbij zowel temporeel als geografisch gesitueerd ten opzichte van de rest van de wereld. Zo wordt gemeld dat het in China 20u is als het in Oostende middag is, en dat de stad zich op 3365 kilometer van Constantinopel bevindt.

LA CURE MARINE

avantages pour les baigneurs. Ce sable fin constitue un sol filtrant qui empêche l'humidité. L'humidité de l'air de la mer est encore relativement moindre que celle de l'intérieur du pays, puisque le sable

Dat deze informatie wordt vermeld, kan hoogmoedig lijken, of een grap – maar wie weet dat Oostende sedert 1883 een aansluitingsstation vormde van de ‘Oriënt-Expres Londen-Constantinopel (Istanbul)’, dat er sedert 1894 een ‘Oostende-Wien-Express’ reed en sedert 1904 een ‘Nord Express’ Londen-Oostende-Sint-Petersburg met aansluiting op de ‘Trans-Siberische Moskou-Peking-lijn’, kijkt er met heel andere ogen naar. Hoeveel mensen bezochten de stad nu eigenlijk? Het is niet zo makkelijk om precieze cijfers te vinden daarover, maar de Winkler Prins Encyclopedie uit 1886 beschrijft Oostende als een echte stad en stelt dat er tussen de 15 en 18 duizend badgasten de ‘uitmuntend ingerichte zeebaden’ bezochten – een zeer aanzienlijk aantal. De beschrijving van Scheveningen is een stuk bescheidener: het is een ‘aanzienlijk vissersdorp’ met 10.000 inwoners, een dorp ‘dat merkwaardig is als eene steeds in bloei toenemende badplaats, waar des zomers in het prachtige badhuis en andere hôtels vele vreemdelingen vertoeven’. Sommige Nederlandse reizigers uit die tijd kwamen zelfs tot de vaststelling dat Oostende en Scheveningen niet in dezelfde divisie speelden.

De Friese dialectoloog Johan Winkler (1840-1916) wond er in *De Tijdspiegel* van 1884 alvast geen doekjes om. Beide steden hebben een aantal zaken gemeen, zo stelt hij, zoals hun dubbele functie als bad- en vissersplaats en hun ligging in de duinen en aan het strand,

“Maar Scheveningen en Oostende mogen op éénen dag niet genoemd worden, zoo groot is het onderscheid.

Oostende is als de koningin onder alle badplaatsen aan de Noordzee, en Scheveningen maakt, bij Oostende vergeleken, eene armzalige vertooning. Scheveningen heeft niets dat het halen kan bij den geheel eenige ‘Zeedijk’ van Oostende. En de villa’s op de scheveningsche duinen, de koffiehuisen en gaarkeukens aldaar, met de gasthoven en met de kurzaal ingesloten, zijn bescheiden ‘optrekjes’, zijn herbergjes, vergeleken bij de prachtige gebouwen, die te Oostende aan den Zeedijk staan.”

Het inzicht brengt Winklers vaderlandsliefde echter niet aan het wankelen. Enerzijds zou Nederland het desgewenst beter kunnen doen: ‘Als men wilde, dan kon Ymuiden een tweede Oostende zijn, badplaats zoowel als visschersplaats; het kon Oostende overvleugelen, ook wegens de heerlijke schoone omgeving van Beverwijk, Velsen, Santpoort en de verdere schoone omstreken van Haarlem; vooral ook wegens de nabijheid van, en samenhang door ’t Noordzee-kanaal met Amsterdam’. En anderzijds concludeert hij op basis van de taal – hij meent dat in het West-Vlaams het ‘middel-nederlandsch, het schoone dietsch’ nog is bewaard gebleven – dat Oostende ‘eene echte nederlandsche visschersplaats’ is, ‘trots al het oppervlakkige fransche verguldsel dat zij als weelderige badplaats ten toon spreidt’. Zijn slotzinnen zijn intrigerend: ‘Voor eenen echten Noord-Nederlander is ’t een lust daar eenige tijd door te brengen; hij zal er meer nederlandsch, meer vaderlandsch gezind vandaan komen, dan hij er heen ging’. Winkler is het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830) dus nog niet vergeten...

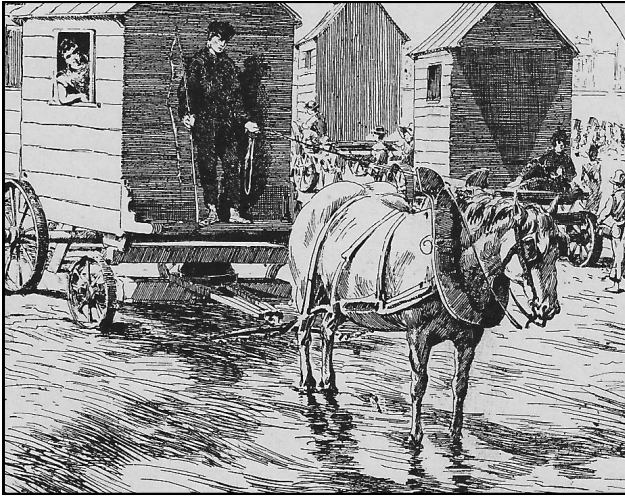
Mogelijk onderschat Winkler Scheveningen toch een beetje. Beide plaatsen waren op de toeristische markt immers wel degelijk elkaars rivalen, niet zozeer binnenlands – Oostende en Scheveningen trokken elk een eigen nationaal publiek – maar wel internationaal. Zij deelden internationaal gezien namelijk het zelfde achterland: grote stukken van de Duitstalige landen. Iets van die onderlinge rivaliteit is te zien in Oostendse kranten. In *L’Echo d’Ostende*, bijvoorbeeld. In 1874 geeft dit blad een kamerdebat weer waarin geëist wordt dat Oostende evenveel subsidies moet krijgen als Spa: ‘zoals de stad Spa de concurrentie ondervindt van badplaatsen uit Duitsland, moeten de kuststeden, van hun kant, de concurrentie dulden van badplaatsen uit Engeland, van Scheveningen en van de zeehavens uit Frankrijk. Hun posities zijn dus gelijk: beide hebben gelijke rechten’. Met het geld willen ze onder meer warmwaterbaden en douches installeren. *Le Carillon* haalt dan weer de in een Berlijnse krant gepubliceerde klaging van een fietser aan die de Oostendse wegen maar niets vindt: ‘Wat een verschil, schrijft hij, tussen Scheveningen en Oostende! In Oostende is het plaveisel afschuwelijk, onmogelijk, een echte halsbreker’. *Le Carillon* concludeert: ‘dat verklaart waarom hij zoveel fietsers ontmoette in de omgeving van Scheveningen en waarom hij er zo weinig, “bijna geen”, zag rond Oostende’. Mogelijk overdrijft deze brave man een beetje met zijn ‘pessimistische oordeel over de Belgische wegen’, merkt de redacteur op, maar ‘het is aan de Belgische regering om ervoor te zorgen dat dergelijke klachten niet algemeen worden, want ’t land zou er, in de toekomst,

bij verliezen’. De Belgische wegen zijn slecht, in de ogen van de Nederlanders – er is niet veel veranderd sedert 1899!

Nochtans wordt er regelmatig ook neerbuigend gedaan over Scheveningen. In 1875 citeert *L’Echo d’Ostende* uit een reisverslag in het blad *Touriste*:

"De tram brengt u naar Scheveningen, de rivaal van Oostende [...]. Ik vond het strand behoorlijk triest; in Scheveningen baadt men niet gemengd, er is een kant voor de dames en een andere voor de heren. [...] Men baadt er weinig; het was namiddag, en ik bevocht de furieuze golven nagenoeg alleen. Het recordaantal baden dat er dit jaar genomen werd, is rond de duizend per dag; in Oostende, waar ik acht dagen geweest ben, neemt men er duizend per uur, en dat 's morgens. 's Avonds, bij het concert, zijn er [in Scheveningen] maximaal 500 van de 3500 zitjes bezet."

De krant laat dit citaat voor zich spreken. Een kwarteeuw later uit *L’Echo d’Ostende* echter kritiek op zoveel arrogantie. Het is onterecht, zo luidt het, dat Blankenberge, Heist, Nieuwpoort, Scheveningen, Folkestone, Boulogne en Dieppe al tijdenlang als dwergjes worden weggelachen met een doodoener als: ‘Er is slechts één Oostende, en het publiek zal er altijd komen, wat men ook doet’. Die zelfgenoegzaamheid heeft geleid tot luiheid, waardoor Oostende haar superieure mogelijkheden niet benutte en de concurrentie met andere steden, die hetzelfde bieden maar dan goedkoper, moordend is geworden. Dringende actie is vereist.

En ten slotte zijn er ook stemmen die beide steden vergelijken zonder duidelijke voorkeuren uit te spreken. 'Le vieil Ostendais' doet dat in *Le Carillon* van 30 juni 1906. Er wordt vaak beweerd dat Scheveningen 'l'Ostende des Pays-Bas' zou zijn, zo stelt 'de oude Oostendenaar', maar dat klopt niet: *"Scheveningen heeft niets van het brandende, turbulente zomerse Oostende. Er is niets van datgene wat de 'Reine des Plages' haar wonderlijke charme verleent. Ons magnifieke Kursaal, onze schitterende aan paleizen grenzende dijk, onze overdaad aan sportfeesten, artistieke genoegens, mondain leven: in Scheveningen is er niets dat er ook maar op lijkt. Onze restaurants, onze bars, onze taveernes, verblindend van luxe en licht, ons nachtleven, onze elegante massa's, daar hebben ze geen evenknie. Geen theaters: enkel een circus. Geen villa's op de dijk: slechts enkele gigantische hotels, imponerende en trieste paleizen. Geen boemelaars, maar mensen die er rusten en flaneren."* Het wat sjofele Scheveningen heeft echter andere troeven dan zijn mondaine, soms al te mondaine ('overdaad', 'massa's', 'boemelaars') rivale: het is er groen, rustig, zonder pretentie; de mensen genieten er oprecht van de zee.

De conclusie luidt dat ze niet meer maar ook niet minder is dan Oostende, maar 'feitelijk iets anders': 'Scheveningen is meer "aristocratisch" Oostende "chiquer". In het ideale geval zou men leven, van het leven genieten, zich vermoeien, zich opgebruiken gedurende 15 dagen op het grote feest van Oostende, om vervolgens gedurende acht dagen te gaan uitrusten in de comfortabele kalmte van Scheveningen'. Wat jammer, zo klaagt de auteur, dat de verbinding tussen beide steden, geografisch zo nabij, erbarmelijk slecht zijn en dat hun inwoners elkaar amper kennen, want 'de twee steden zouden er alles bij te winnen hebben om meer contact te hebben, om elkaar wederzijds wat beter te leren kennen'.

Met die vreedzame oproep van meer dan honderd jaar geleden wil ik mijn lezing eindigen.

(illustraties > redactie)

De redactie dankt uitdrukkelijk Dr. T.M.J. Sintobin, docent Algemene Cultuurwetenschappen aan de Radboud Universiteit in Nijmegen, voor zijn toelating om deze tekst in het gidsenblad te publiceren.

